

van lezingen en voordrachten, gehouden op bijeenkomsten van de " O R D E D E R V E R D R A A G Z A M E N " Voor wekelijkse ontvangst opgeven aan: J.L. Buitendijk, Alg.Leid., Buys Ballotstraat 11 's-G r a v e n h a g e. Alle correspondentie: Alg.Secr. W.Chr.C.v.E I J K E L, Magnoliastraat 32 's-GRAVENHAGE Telefoon: 32 44 77 .

x in de kantlijn betreft de vraag
- " " " " het antwoord

N A D R U K V E R B O D E N !

Goeden avond vrienden,

Aan het begin wijst de intelligentie erop dat zij nog steeds niet de wijsheid in pacht hebben en dus niet alwetend zijn, noch zover zijn dat zij geen stomiteiten meer uit kunnen halen en verzoekt ons daar rekening mee te houden en zelf na te denken. Dan vervolgt de intelligentie: Mag ik dan vanavond spreken in het kader van een serie lezingen die worden gehouden, over de taak die de ISLAM o.i. heeft in het wereldbestel? Dit is niet, dat moet U heel goed begrijpen, een verhandeling over de zuivere esoterische waarden en geloofswaarheden van dit geloof. Ik ben daartoe niet beroepen en heel waarschijnlijk zal er nog wel een deskundige komen die dat van zuivere geloofszijde ook toelicht. Maar we zijn op het ogenblik dan eerst bezig om te trachten de samenhang der godsdiensten in de wereld te bekijken. En de Islam die heeft een zeer aanmerkelijk invloedsgebied. U kunt nu niet zeggen, dat het een klein groepje is, waar je geen rekening mee hoeft te houden, integendeel. Wat valt ons allereerst op? De Islam is schijnbaar het speciale geloof van de Oosterse volken die daadkrachtig zijn. Zich losmakend uit de bezinning die we bij de Boeddhist vaak vinden, de sleurgang zoals we die heel vaak vinden bij de Hindoe, zien we dat, waar de Islam komt, er beweging in de zaak komt; de mensen worden losgescheurd zo'n klein beetje uit hun eigen beperkte kringetje. Op zichzelf erg belangrijk, maar belangrijker is nog wel dit: die Islam die stelt zich niet tegenover een ander geloof, tenzij dit geloof eerst stelling neemt tegenover de Islam. Bekeringsen over en weer, nu ja, dat kennen we, nietwaar, bekeerling aan de ene kant en afvallige aan de andere kant, het ligt er maar aan aan welke kant je staat, hoe je zo iemand noemt. Maar werkelijke strijd, zuiver religieuze strijd, ach, die zit in de Islam zelf eigenlijk niet. Er zijn zo wel van die stammen, die dat dan wel eens gedaan hebben, dat weten we allemaal, er is meerdere malen de heilige oorlog verklaard, maar uiteindelijk, dat hebben we zelfs bij het Christendom gezien, daar had je de kruistochten en als je daarin viel, dan ging je ook direct naar de hemel. Dus daar behoeven we ons niet zo erg druk over te maken. Bovendien zijn, behalve in zeer primitieve omgeving, dergelijke godsdienstoorlogen zo langzamerhand wel weg, daar hoor je zoveel niet meer van. En waar dit in de laatste tijd voorkwam, was het heel vaak eerder een verzet tegen het koloniaal bestuur dan een werkelijke godsdienstige oorlog. Nu beheerst die Islam een heel belangrijk gebied in de wereld. Ze beheerst n.l. een aantal gebieden met zeer grote rijkdom aan grondstoffen, met soms betrekkelijk grote, soms zeer kleine bevolkingsaantallen, dus geheel verschillende samenlevingen, en deze alle worden op één brandpunt gericht, nietwaar, op de heilige steden Medina en Mekka en nog verschillende andere heilige punten trouwens ook, en je zou kunnen zeggen Mekka en Rome, die zijn zo'n beetje gelijk. Mekka is het Rome van de Moslim, ja, misschien nog zelfs wat meer, want het draagt bovendien in zich de karakteristieken van Jeruzalem. De Moslim die gaat uit van het standpunt: "ik heb recht, ik heb recht op mijn geloof" en ik geloof dat hij daar als mens ook inderdaad gelijk in heeft. Er zijn er wel die zeggen: ja, maar het is een ketterij, het is een dwaling. Ik zeg neen. Deze mensen geloven aan één God; ze geloven dat die God hen loont en straft en ze hebben in ieder geval een zuiverder inzicht in het probleem van leiding dan vele Christenen. God heeft een bepaald schema vastgelegd zegt de Moslim; wij moeten daarin het beste doen wat we kunnen, maar dan ook basta. Verder kunnen we niet gaan, we kunnen niet Gods wetten overtreffen of Gods besluiten verbeteren, dat gaat niet. Nou, dat vind ik op zichzelf al een heel mooi standpunt. Nu zeggen zij ook nog iets anders, en ik wou dat de Christenen dat ook op dezelfde manier konden en wilden doen en dat is dit: We kennen in het Mohamedaanse geloof een groot aantal verschillende richtingen. De grote geschillen dat zijn wel de twee oorspronkelijke leiders geweest, nietwaar, en de geschiedenis van de strijd tussen de volgelingen van Hoesein en Ali, die zal de meesten van U wel eens ter ore zijn gekomen. Maar er zijn er nog veel meer. Heel wat heilige Marabouts hebben daar hier en daar een leer verkondigd, ze hebben een esoterische school gesticht en dat zie je in, nu ja, de meest fantastische verschillen, veel meer kleine groeperingen dan je je in het Christendom voorstelt, niet als er zijn, want als je het uit gaat rekenen, dan geloof ik dat de Mohamedanen er gunstiger afkomen. Maar zo op het eerste gezicht als je dat ziet, zeg je: zo'n verdeeldheid. Maar wat zien we nu ook? Terwijl ze elkaar be-

vechten, innerlijk, zijn ze uiterlijk één geheel. En dat geheel zijn ze - en dat is het moeie van het geval - helemaal niet alleen maar zo tegen de buitenwereld wanneer het politiek wordt, maar dat zijn ze ook uiteindelijk in hun wereldbeschouwing. Ze vechten over woorden, over gedachten, over bepaalde riten zelfs, ze vechten over uitleggingen en over superioriteit, maar als het erop aan komt, dan zijn ze één. En die eenheid die is zo belangrijk omdat daar hele grote gebieden beheerst worden door groepen die nu niet altijd erg vriendelijk waren tegen hun medemens. We weten b.v. dat het gebied van de Shamaie, nietwaar, een Semietische stam, Arabieren dan, dat die nu niet direct erg leuk was, deze mensen warenrovers en de plunders. Ik wil niet zeggen dat dat helemaal verdwenen is, toen daar nu Mohammeds leer bekend werd en aanvaard werd, helemaal niet. Maar plotseling kregen zij een verantwoordelijkheid die anders werd opgevat dan voordien. Er zijn stammen b.v. bepaalde Moorse bevolkingsgroepen, die juist door de leer van de Islam een geheel andere levenshouding hebben gekregen. We zien meer en meer hoe vooral in de laatste tijd, de laatste tweehonderd jaar, de Islam een grote betekenis verwerft doordat ze eenheid geeft. En ze geeft die eenheid in een gebied, waarin anders een voortdurende belangenstrijd van allerhand machten te verwachten zou zijn. Men lacht er wel eens om, zegt men: nu ja, je hebt daar het Mohammedaanse blok, de Arabische staten en, nu ja, dan heb je daar nog Pakistan of zo wat en dan zeggen ze dat alsof ze willen zeggen: "nu ja, dat zijn van die staatjes die net ook mee willen doen" maar dat is niet zo. Dit zijn staten die ook trachten om hun eigen idealen te verwerkelijken en ze doen dat soms net zo fanatiek als de wethouders van een zuidelijk stadje hier in Nederland, waar het verboden is om langs de weg te gaan zitten, zelfs met je vrouw. Nietwaar, dat mag niet. Daar zijn ze zo op goede zeden gesteld dat, als je gaat baden, dan mag je alleen onder een tentje dat doen, bij wijze van spreken. Dat is hun wijze van handhaven van hun religieuze inzichten. Dat vinden we in die staatjes ook, maar daarnaast hebben ze het idee dat ze een zending hebben in de wereld en daar gaat het ons nu eigenlijk om. Wat kan de Islam aan het Christendom geven? Een hele hoop van de wijsheid van de Islam, die kunnen we terzijde stellen. Per slot van rekening, dat is zuiver geloofskwestie en daar houden wij ons niet mee bezig. Het gaat erom: wat doen de mensen, wat is hun richting van denken? En nu blijkt toch ook, dat die Islam - ik zeg daarbij, zeker in zijn laatste ontwikkelingen - meer en meer de nadruk legt op de verantwoordelijkheid van mens tegenover mens. Die gaat zelfs zoveel verder, dat de afkeer tegenover de ongelovige, die een hele lange tijd heersend is geweest in deze gebieden, af gaat nemen en daar tegenover komt te staan een eerlijk en oprecht pogen om de niet-gelovigen van Mohammedaans standpunt uit, een inzicht te gunnen in het geloof van de Mohammedaan. Ja, als ze hier zouden zeggen Mohammedanen, dan zouden ze het er helemaal niet mee eens zijn, hoor, dat vinden ze geen mooie naam. Maar zo noemen wij ze dan toch maar. Kijk, wanneer je die mensen ziet, en wanneer je hen in hun geloof eerlijk en oprecht ziet bidden, wanneer je ziet hoe zij strikt zich houden aan de plechtigheden, die hun worden voorgeschreven, dan moet je daar toch wel even een heel klein beetje je hoed voor lichten. Ze maken er zich niet met een Jantje van Leiden vanaf in doorsnee en wanneer er vasten gehouden wordt, dan is het vasten, en dan is het niet de geschiedenis van de bekeerling die het kippetje nam op een vastendag en het tot vis doopte en het toen wel at. Begrijpt U, ze houden daar vast aan de dingen en de doorsnee mens, de doorsnee gelovige moet dan worden gezien als iemand met een werkelijk geestelijk houvast en een geestelijke overtuiging die die geestelijke overtuiging langzaam maar zeker gaat begrijpen niet alleen maar als iets wat je verheft boven je medemens, maar als iets wat verplichting oplegt. En zoals ik al heb gezegd, de Islam is een geloof, dat daadkrachtig is. Het drijft tot handelingen en daden. Het heeft er niet genoeg mee dat je alleen maar in een hoekje gaat zitten en bidden, als je het enigszins kunt moet je een bedevaart maken, dan heb je een aardig idee, nietwaar? Die bedevaart hoort erbij, zonder dat ben je eigenlijk geen gelovige. En natuurlijk; er zijn middeljes gevonden om onbemiddelden daar dan toch aan deel te laten hebben, maar eigenlijk is het toch niet het echte. Iedereen voelt, ik moet een keer naar Mekka zijn geweest, en daar de omgang gemaakt hebben die daar gebruikelijk is om de Kaäba, de heilige bronnen, nietwaar, naar het grote dal toe, de strijd enz. enz. d.w.z. van de Mohammedaan wordt verwacht, niet alleen dat hij regelmatig zal knielen en bidden, maar ook dat hij er heel veel voor op zal offeren. En kijk, dat is nu iets dat moet het Christendom nog leren, om werkelijk iets op te offeren, niet alleen je er maar met een paar centen van af te maken, maar om je eigen moeite te geven. En de staten, die op het ogenblik onder de groene vaan van de profeet eigenlijk langzaam maar zeker hun opmars beginnen als derde macht in de wereld, die staten, die moet je respecteren. Ze zullen natuurlijk als jonge staten een hele hoop blunders uithalen, dat is begrijpelijk, maar dan mag je niet zeggen: dat zijn de Mohammedanen. Dan moet je zeggen: dat zijn de mensen. En dan moet je daar tegenover stellen: wat een idealisme en wat een geestdrift vaak. O zeker, ze zijn het niet eens met allerhand dingen. Ik weet dat de Islamitische staten zich verzetten b.v. tegen de vestiging van de Joden in Palestina. Ja goed, maar

is dat soms een kwestie van hogere politiek soms of niet? Dat is een kwestie waarbij niet altijd recht werd gedaan. Dus, er is hier reden voor dat verzet en niet op godsdienstige maar op zuiver menselijke en politieke basis. En dát mag je natuurlijk niet zeggen: is Islam, nee, dat zijn menselijke condities en omstandigheden daar geschapen. Maar de wijze waarop de mensen ondanks alles, in hun verzet in hun revoluties, in hun zoeken naar een juiste vorm van samenleven, elkaar blijven bijstaan en helpen, waar elk onderling geschilletje wegvalt, wanneer het gaat om de grote waarden van het geheel, dat moet de Christenheid leren ervan. Men moet leren dat het niet genoeg is om het offer in schijn te brengen, maar dat je het werkelijk brengen moet. Dat het niet erg is om een keer te falen en desnoods in je hemd te staan, dat hindert niet. Maar wanneer je het probeert, moet het eerlijk zijn, oprecht. Dat is misschien erg onplezierig wanneer je eens een keer onmenselijk bent, maar dat de onmenselijkheid pas werkelijk een schuld wordt wanneer zij groeit uit Uw religieus besef en niet uit Uw onvermogen om bepaalde waarden te hanteren. We denken hier b.v. aan de strijd tussen bepaalde minderheidsgroepen en de staat en in India en in Pakistan. Dat is iets waar de politiek schuld aan heeft, niet het geloof. Daar hebben die mensen schuld aan, waarom? Omdat zij nog niet voldoende, wat toch uitdrukkelijk wordt gezegd, de profeten en hen die het kleed dragen, respecteren. Maar ik garandeer U, een priester in het gewaad van z'n ambt, kan door al deze staten gaan, onverschillig wat zijn huidskleur en zijn geloof zij, en hij zal gerespecteerd worden. Datzelfde kan men helaas van de Christenheid niet altijd zeggen. Dus respect voor andermans overtuiging, eerlijk en daadwerkelijk streven naar menselijkheid en een verantwoordingsbesef voor anderen, dat groeit daar. En wanneer deze macht zich op het ogenblik vormt, met als kernpunt toch wel het Suezkanaal, de Rode Zee en een deel van de Middellandse Zee, wanneer deze macht, haar verantwoording bewust, mee gaat spreken in de wereld, dan zullen we zien wat de taak van de Islam is. De taak om de uitersten te voorkomen. De Islam is bij alle levensbeschouwingen en godsdiensten die op het ogenblik, met hun natuurlijk daaruit voortspruitende levensbeschouwingen, van strijd voeren op deze wereld, degeen die midden op de wip staat. Zij zijn het met hun rijkdommen aan titanium, aan olie, aan verschillende andere grondstoffen, ja zelfs ook aan uranium, al is dat nog over het algemeen niet ontgonnen. Zij zijn het die zodadelijk de balans der wereldmachten kunnen hanteren. En wanneer zij dat doen met rechtvaardigheid, ook tegenover andersdenkenden, dan zal men het misschien niet gaarne doen, maar dan zal men toch moeten zeggen: ziet, Mohammeds leer heeft in deze mensen de grondwaarde der rechtvaardigheid gelegd en daarom kan zijn weg niet volkomen verkeerd zijn en mogen we dankbaar zijn dat ook deze weg geopend is, dat ook deze methode om tot inzicht en bewustzijn te komen, aan de wereld gegeven werd. Want het is dan niet de weg die wij voor onszelf kiezen, of zouden kunnen kiezen, zonder deze weg zouden we veel steun, veel ervaring en veel bewustwording moeten missen. Nu kunnen we natuurlijk nog verder gaan filosoferen over alle dingen, we kunnen gaan spreken b.v. over de situatie in Egypte, we kunnen gaan spreken over Pakistan, ook zo'n staat waar op het ogenblik heel veel te doen is, over Syrië, we kunnen gaan spreken over al die gebieden en landen en landjes, maar het heeft geen nut. We moeten het grote geheel zien. Er is één stam van de Islam en die wortelt in Mekka. En wat wij ervan zien als we op de wereld zijn en de zaak gaan bekijken uit, laten we zeggen, politiek en economisch standpunt, dat zijn de vele, vele bladeren, de grote kroon en de vruchten zien we nog maar al te vaak voorbij, omdat het geen vruchten zijn die wij al kennen als eetbaar. En toch heeft de Islam reeds veel goeds gebaard in die landen en heeft zij zeer zeker in de laatste tijd nieuwe impulsen geschapen die goed, definitief goed genoemd moeten worden. En wanneer U dus ertoe zoudt komen om die problemen te bezien, bekijk ze dan niet alleen door Uw eigen bril en uit Uw eigen standpunt, maar vraag U af: wat betekent dit voor de volkeren der aarde? Dan zult U zeggen: dit betekent goeds, dit betekent vooruitgang, bewustwording, een bepaalde verandering misschien van de beschaving maar geen verandering altijd ten kwade; het betekent een terugkeer van ridderlijkheid en van oprechtheid die helaas maar al te vaak verloren is gegaan in het gluisperige schijnchristendom, dat handenwringend, bijbelspreuken mompelend, zichzelf en z'n God verraadt. Dat is geen critiek op het gehele Christendom, maar op een deel daarvan. Zeer zeker vinden we ook, onder het mom van oprechte Islamiet, sommige intriganten die zeer zeker die naam niet waardig zijn. Maar het begrip van eer, van oprechtheid en trouw is toch in deze gebieden m.i. groter dan in het Westen. Men zal daarvan veel kunnen leren. En wanneer de wereld eenmaal tot een eenheid, tot een vredesrijk, een duizendjarig rijk aaneengesmeed wordt, wanneer het koninkrijk Gods op deze wereld zal zijn, dan zal zeker de Islam haar taak, mede tot verwerkelijking van dat rijk, vervuld hebben. En dan kunnen we alleen nog maar zeggen: ziet, heeft niet onze Meester, Jezus, zelve gezegd: aan de vruchten zult ge de boom kennen? Waar de vruchten zo goed en veelbelovend zijn in hun onrijpheid, beloven zij een goede oogst en kan de boom niet kwaad zijn. Ik hoop dat U met dit korte betoog over de Islam, genoeg wilt ne-

men. Heeft U bepaalde vragen die niet op het theologisch terrein liggen, dan wil ik daar gaarne antwoord op geven; de theologie laat ik liever voor een collega over, daar heb ik niet veel verstand van. Nou, of U bent het er allemaal mee eens of U denkt: daar is toch geen redeneren tegen. Dus dan zal ik het woord maar overgeven aan de tweede spreker en dan komt U met Uw onderwerp tenminste zelf aan de beurt. Bedankt voor de aandacht. Goeden avond.

De ORDE DER VERDRAAGZAMEN houdt haar bijeenkomsten iedere Vrijdagavond (8 uur) in het Gebouw "KEN U ZELVEN", de Ruyterstraat 41, d e n H a a g.
Bezoekt deze regelmatig en introduceer zoveel mogelijk Uw vrienden en kennissen, voorzover zij serieus van ons werk willen kennisnemen.

Goeden avond vrienden,

Ik mag dan voor U een onderwerp naar Uw eigen keus behandelen en ik zie dat we nogal wat tijd hebben daarvoor, het valt nogal erg mee. Dus vertelt U maar: wat wilt U horen?

- x Hoe denkt U over de leer van Darwin? Gaat U daarmee accoord of denkt men er in Uw sfeer anders over?
- Nou, ik zal het maar beschouwen als de eerste helft van m'n rubriek, want om daar nu de hele rubriek over vol te praten, dat vind ik eigenlijk een beetje te gek. Kijkt U eens: Darwin die bouwt z'n theorie op op het feit dat voortdurend zich aanpassend aan de omstandigheden, door verschillen in temperatuur etc. een groot aantal mutaties ontstonden, waaruit alle verschillende wezens zijn voortgekomen. Dat deze verschillende wezens nog steeds nieuwe variëteiten en soorten voortbrengen, terwijl andere, niet meer aangepaste soorten en variëteiten ten gronde gaan; dat door dit voortdurend wordingsproces geleidelijk het punt werd bereikt waar men kon zeggen: "hier komt de mens" en als zodanig de mens dus een dier is, welks afkomst langs de wegen der geleidelijkheid herleid kan worden tot de oer cel. Ik hoop dat U deze uiteenzetting van Darwins leer als voldoende wilt beschouwen. Of heeft U daar critiek of aanmerkingen op?
- x Dank U.
- Nou, dan weten we tenminste zo ongeveer, heel globaal gesteld natuurlijk, wat Darwin eigenlijk allemaal voor theorie heeft. En dan moeten we eers gaan kijken: wat kan daar van waar zijn? Hoe is het eerste leven ontstaan? Wel, op een gegeven ogenblik, en toen was er nog niet wat men werkelijk noemde "land" hoor, er was een scheiding tussen water en land, inderdaad, maar helemaal niet zoals U zich land voorstelt, we kunnen alleen zeggen: er waren moddervelden en waterstromen. In deze tijd waren een groot aantal elementen opgelost in de oerwateren en de zon had toen nog een buitengewoon grote kracht; die kracht was zodanig groot dat zij in staat bleek om onmiddellijk en zonder meer door te dringen door de grote atmosfeer. Er was nog geen sprake van een dermate beschermende ionosfeer als U op het ogenblik heeft en deze straling beroerde het water waarin een totaliteit van proteïne was opgelost. Hierdoor werden enkele delen dier proteïne besloten en begonnen onafhankelijk ten opzichte van de omgeving, voor zichzelf te fungeren als levende wezens, zij vormden zich uiteindelijk een celkern, de celwand bleef variabel maar toch vastgesteld, en zij namen voeding tot zich. Wanneer de celkern door de opname der voeding en leefwijze, een voldoende grootte bereikt had, deelden deze cellen zich, dat was het eerste levend wezen, dat was de oer cel. Vandaaruit komen we tot het moment waarbij de cellen niet meer een volledige scheiding aangaan, maar een tussenwand handhaven, terwijl de rest eigenlijk heel eenvoudigjes blijft voortbestaan. Dat was natuurlijk heel aardig, toen hadden we twee-cellige wezentjes en op den duur werden daar de kleine organismen uit geboren, en ja, dat werden langzamerhand een soort van oervisjes, eerst weekdier-tjes, daarna oervisjes, enfin, er werden schelpdieren gevormd en al wat dies meer zij. Maar nu is alleen de vraag: gebeurde dat zonder meer? Darwin neemt aan een voortdurende en geleidelijke ontwikkeling. Nu zou ik daar tegenover willen stellen dit. Wanneer een bepaald wezen onder de gunstigste condities leeft, gedurende enkele geslachten, dan kan het zelfs zijn dat de oervorm ineens weer opspringt, d.w.z. een mutatie terugwaarts, waarbij een uitgestorven oertype herwonnen wordt. Het is een bekend iets; men maakt op het ogenblik op de wereld er gebruik van om sommige uitgestorven diersoorten weer een beetje in het leven te brengen, omdat men nog nakomelingen met zekere eigenschappen in leven heeft. Denkt U b.v. ten opzichte van bizons heeft men dat gedaan, men heeft dat gedaan ten opzichte van het Germaans rund, de oeros zoals men dat noemt of Auerochse. In ieder geval, dat houdt dus in dat, onder zekere condities, een plotselinge vormverandering mogelijk is. Wanneer deze plotselinge vormverandering nu echter onder slechte omstandigheden op gaat treden, dan zullen we te maken krijgen met een zeer vitaal type dat waarschijnlijk geheel verschilt van het oorspronkelijke type, er is geen overeenstemming meer. Laten we b.v. zeggen: een bloem, nietwaar, deze bloem had normalerwijze groene bladeren en had één stamper en drie meeldraden. En nu komt door de omstandigheden, die steeds weer deze bloem als het ware dwingen: "je moet meer zijn, het is niet voldoende", komt er ineens één en die

wordt laten we zeggen scharlakenrood, krijgt een vergrote stamper en zet eromheen twaalf meeldraden. Begrijpt U wat ik bedoel? Dat is ineens een vorm dus; ik stel de variant wel erg groot voor, maar zo'n variant is mogelijk. Dan is er dus plotseling een ander type geboren, dat opzichzelf dan weer de oervader of oermoeder wordt van een geheel nieuw geslacht. Op een dergelijke wijze treden de sprongmutaties op. En wanneer sprongmutaties regelmatig plaatsvinden, dan kan dat niet zonder meer gebeuren, daar moeten omstandigheden zijn die daartoe nopen. De kennis die men zelfs op aarde reeds heeft omtrent de geschiedenis der aarde, dus wat de wereld allemaal heeft doorgemaakt, die maken het aanneembaar dat verschillende perioden van extreme hitte en extreme koude, afgewisseld door grotere perioden met een betrekkelijk gematigd klimaat, elkaar voortdurend opvolgden. Het is begrijpelijk dat de klimatologische omstandigheden deze sprongmutaties in bepaalde scherpe perioden bevorderden, zodat geheel nieuwe levensvormen ontstonden en andere tekort werden gedaan eigenlijk in hun mogelijkheid van bestaan en langzaam maar zeker uitstierven, ofwel in veel kleinere vorm bleven voortbestaan, n.l. dat ze zich in grootte aanpasten aan de behoefte, inplaats van in vorm. Op deze wijze krijgen we dan inderdaad een aardig overzicht der dingen. Het is b.v. heel aardig om te vertellen, nietwaar, in de tijd dat die grote sauriërs er rond liepen, toen liep Uw paardje er ook al, hoor, die paarden die U vandaag overal rond ziet lopen, zo voor een schillewagen of zo iets, die waren er toen ook, maar ze waren niet veel groter dan vandaag aan de dag Uw Deense dog; er waren er zelfs die waren zo groot als een dwergpincher, maar het waren paarden van dezelfde familie, met dezelfde aanleg. Daaruit hebben zich de verschillende soorten paarden die U nu kent, ontwikkeld. U begrijpt dus dat een hele grote verandering mogelijk is. Wij kunnen zeggen: van dit paardje stamt het huidige Brabantse trekpaard af, maar als je dan denkt aan zo'n klein dingetje en je ziet zo'n grote koudbloedige Brabander daar staan met z'n gevlochten manen en z'n gevlochten staart, dan moet je toch voor jezelf zeggen: ik zie er niet veel overeenkomst meer in. Er is ontzettend veel gebeurd. Darwin met zijn leer der geleidelijkheid zou inderdaad gelijk hebben, wanneer hij dus de aanpassing en omstandigheden hier naar voren brengt. Maar nu vraag ik mij af: wanneer deze verandering zich in zeer korte tijd voltrekt, wij zien dan een periode optreden waarin een groot aantal mutaties plaatsvinden waarvan het grootste gedeelte niet geschikt voor het leven - betrekkelijk snel ten gronde gaat, enkelen blijven daarentegen voortbestaan en vormen dan een geheel nieuw ras als het ware een nieuwe trap van leven. Wanneer dit gebeurt, dan kunnen we ertoe komen om te begrijpen dat de mens toch wel degelijk een heel eind verschilt van de familie der aapachtigen, ofwel van de mensachtigen, zo noemt men ze ook wel eens, de mensapen dus. Het is heel aardig op te zeggen dat U familie bent van de gorilla en de chimpanseé. Misschien dat U zo nu en dan wel eens iemand ontmoet die die overtuiging bij U versterkt (gelach), maar dat neemt niet weg dat dat hier toch wel van een zekere overdrijving moet worden gesproken. Er is inderdaad een gemeenschappelijke ontwikkeling tot een bepaald punt, en dan komt deze mutatie, uit wat aanwezig is wordt iets volledig nieuws gecreëerd. En eerst door deze creatie kan het nieuwe wezen worden b.v. tot mens. De mens was dus een schepping uit bestaande waarden, maar op een zodanige wijze dat in een gehele nieuwe samenstelling dier waarden, een totaliteit van andere aspecten zich openden voor de verdere ontwikkeling. En zo ben ik het niet met Darwin eens wanneer hij zonder meer de mens onder de normale dieren rangschikt. Ik ben het met hem eens dat een gemeenschappelijke bron ergens gezocht kan worden, inderdaad, maar die gemeenschappelijke bron kan ik dan uiteindelijk voor alle dingen terugvoeren tot God. En toch zou ik het niet in m'n hoofd halen om te vertellen dat de mens, die toch ook bestaat uit water en mineralen, uiteindelijk een mineraal is, of een verwant van een regenwolk. Dat gaat te ver. En in dit opzicht ben ik het dus niet eens met Darwin. Ik zou willen zeggen, neen, wij moeten absoluut het moment dat de mens, het zelfbeschouwende en beredenerende wezen, wordt geschapen, dat moeten we zien als iets bizonders. Daar komt - zeker door omstandigheden en condities, maar toch schijnbaar zeer bijzondere condities en omstandigheden - het wezen dat mens wordt. Deze condities liggen o.a. in het feit dat de mens steppendier is, niet zoals de apen in hoofdzaak een wouddier. Het kan verder gezocht worden natuurlijk in de wijze van voeding, de noodzaak voor de mens om tot omnivoor te worden, hij was oorspronkelijk herbivoor. Door de mutatie echter die optrad, werd hij tot steppenjager en kon, gezien het feit dat hij weinig verdedigingsmiddelen had, niet worden een werkelijke herbivoor meer; hij moest omnivoor worden, een alles-eter. Vandaaruit werd hij al heel snel carnivoor, maar hij ontdekte dat door in kudde te jagen en zijn intellect te gebruiken tegenover andere dieren, hij op een heel eenvoudige wijze zich vlees kon verschaffen. De eerste aanvalsmiddelen van de mens b.v. waren steenlawines. Dat hoort nu wel niet bij Darwin meer, maar het is toch wel aardig om het even te vertellen. Daar ziet U dus hoe het instinct van de aap, om met iets te werpen, door de mens op een ander plan werd gezet, het werd georganiseerd. Die eerste mensen die waren nog volledig onbekleed hoor, en hadden ook nog een soort vacht, een donzige vacht.

Maar die maakten er al een gewoonte van om bij bepaalde berghoogtetjes, bij bergpassen, b.v. bij rotsen die uitstaken boven een drikplaats e.d., hopen stenen bijeen te dragen. En wanneer dan op een gegeven ogenblik daar een dier was - en ik kan U vertellen, daar namen ze hele grote dieren mee; ze hebben op een dergelijke wijze ook de sabeltijger gejaagd en de hollenbeer - dan werd zo'n steenlawine op het dier geworpen. Dat moest dan de ruggegraad verbrijzelen; later ontdekten ze dat dat kon en toen hebben ze daar een methode voor gevonden om dat met zekerheid te doen gebeuren; dat wisten ze toen nog niet en dat weerloze dier dat moest dan eerst sterven en daarna werd het verteerd. Kort daarop kwam het tot de conclusie dat, als een steen kan snijden, dan kan ik dus ook, wanneer ik een steen heb, snijden, en men kreeg het eerste zeer primitieve stenen bijltje, het was gewoon een steen met een scherpe hoek, die gebruikt werd om zo'n dier dan de schedel te verbrijzelen. En zo kunnen we verder gaan. U ziet dus, deze mens was door z'n omstandigheden een geheel andere vorm dan de andere humaniïden, de andere aapachtigen en mensachtigen. En hier zie ik een absolute scheppingsdaad, een ontwikkeling in de gang der mensheid, waarbij een bewustzijn wordt bereikt dat alleen voor deze groep werkelijk zo verder bestaat. En wanneer Darwin dus alleen het dierlijke erbij wil blijven behouden, dan zeg ik: neen, want op dit ogenblik wordt een instrument geschapen dat voor de geest werkelijk hanteerbaar is, niet alleen in groepsverband maar ook in overleg, dus zonder groepsgeest door eigen bestuur en hiermee is de mens toch geworden tot iets anders, iets beters, is een nieuw wezen geschapen. Ik hoop dat het voldoende is voor U die uiteenzetting. Ik heb getracht om mijn bezwaren en mijn instemming duidelijk genoeg kenbaar te maken. Is er iemand die wat te zeggen heeft over dit onderwerp?

x Het moment waarop het dier ophield en de mens dus ontstond, wat was het bepalende, waardoor werd dit dier mens?

- Het dier werd mens op het moment dat het dier niet slechts de wereld beschouwde in relatie tot zichzelf, maar zichzelf in relatie tot de wereld. Het is dus een totale verandering van waarnemen, van ervaring verzamelen. Op dit moment derandert het dier in mens. En dit geldt dus eigenlijk ook voor normale dieren. Op het moment dat een normaal dier zover zou komen, dat het niet meer zou zeggen: ik en de wereld rond mij, waarin ik mij beweeg, maar: "de wereld rond mij die invloed op mij heeft en mij bepaalt", dan zou dat dier daardoor m.i. primitief mens zijn. Is dat duidelijk genoeg?

x Ja.

- Ja, het is erg moeilijk om dat te definiëren en het is heel moeilijk om dat terug te vinden in de bouw, b.v. in de primitieve schedelbouw is dit haast niet terug te vinden, dit moment. Het is wel terug te vinden in een periode van ongeveer twee eeuwen, waar als resultaat hiervan de mens, de dan geworden mens, plotseling een heel grote verandering in levensgewoonte begint. En deze gewoonte tekent zich dan ook af o.a. in een lichte verandering in kaak en gebit, speciaal de onderkaak die iets verandert en dan verder een verandering in de zetting van de oogkas. Dat zijn de opvallendste en de eerste verschillen. Daarna zien we een verandering van schedel, maar dat duurt enkele duizenden jaren. Maar die oogkassen die zijn betrekkelijk snel veranderd, dat is heel eigenaardig. Nou, ik hoop dat ik U daarmee voldoende antwoord heb gegeven.

x Dank U.

x Hoe zit het nu met de voorwereldlijke dieren, de mastadons en al die? die waren er toch reeds voor het scheppen van de mens?

- Neen, dat was niet voor de schepping van de mens, geachte dame, in die tijd leefde de mens.

x Ik heb een boek van Flammarton en daarin worden al die dieren behandeld voordat de mens er was.

- Ja boeken, ja natuurlijk, dat weet ik. Er zijn wel meer boeken die dat doen, dat is een algemeen waanbegrip, maar de eerste mens die heeft werkelijk nog in die periode gejaagd hoor. En er zijn werkelijk - het is helemaal geen fabeltje - perioden geweest waarin de mens de strijd heeft opgenomen tegen voorhistorische dieren. En één van de grote vijanden van de mens is b.v. een tijdje geweest de terrodaktiel, die in vluchten opereerde, niet als eenling maar meestal in groepen van 6 of 8, en als die een mens alleen hadden, dan konden ze met die getande bekken van hen een hele hoop schade doen. Dus die mensen hebben inderdaad al geleefd in die periode. Maar wat is de grote moeilijkheid dan? Het is niet vaststelbaar precies, omdat er van de mens zo weinig is overgebleven. Toch is het zeker dat de mensheid teruggeprojecteerd kan worden tenminste tachtigduizend jaar, ook wetenschappelijk. Het is bewijsbaar dat het geen tachtigduizend jaar geleden is dat de laatste grote giganten, de grote reptielen zijn ondergegaan. Dus daar heeft U dan al een zeer bescheiden bewijsje dat de mens nog in die periode heeft geleefd. En nu kunt U natuurlijk zeggen: het is de na-periode geweest. Goed, ik kan het U niet bewijzen uit wetenschappelijke feiten dat het niet het geval is. Ik kan U alleen verzekeren vanuit onze kennis, dat het wél het geval is geweest en dat de mens reeds leefde in de tijd dus van de voorhistorische dieren. Het is zelfs zo dat de mens-

heid een tijdlang b.v. heeft meegemaakt de eerste grote strijd tussen het wordende zoogdier en het ondergaande reptiel en in deze strijd vaak geleefd heeft, net als de hyena's nu, van de restanten die die grote vechtersbazen achterlieten. Ja, en nu kan het duizend maal in boeken staan, maar weet U wat het moeilijke is? Zo'n schrijver is er ook zelf niet bij geweest.

x Flammarion was toch ook niet de eerste de beste.

- Flammarion was niet de eerste de beste, neen. Het was wel één van de besten, maar sterrekundig zelfs niet eens één van de eersten. Dus, ik bedoel maar, Flammarion kunt U natuurlijk zeer waarderen, maar als U alleen nagaat wat hij op grond van zijn stellingen in de sterrenkunde ten opzichte van de heden ten dage toch voor iedereen kenbare en bewezen feiten, voor vergissingen heeft gemaakt, dan moet het U toch duidelijk zijn dat dit op een ander wetenschappelijk gebied, dat in die dagen toch ook zeer in z'n kinderschoenen stond, evenzeer mogelijk en het geval geweest moet zijn, nietwaar? Dat mag men de mens niet wijten, omdat hij redeneerde naar het aantal feiten dat er bekend was. Maar dat houdt toch ook tevens in dat de mens zeer zeker niet als onfeilbaar of als expert volgens de laatste gegevens mag gelden. Dat het boek als zodanig een historische waarde heeft, inzicht gevend in de zienswijze en opvattingen van een grote geest die jaren, maar nu reeds lang ingehaald is door andere, beter gedocumenteerde beschouwingen. In zijn tijd wist men b.v. nog niets van fluroscoop(?) waarmee men ouderdom bepalen kan en wist men niets van de kwestie b.v. van hydrocarbon met een bepaalde vervaltijd, waardoor de ouderdom van beenderen en stoffen e.d. met een behoorlijke nauwkeurigheid te berekenen is. Daar wist men niets van; tegenwoordig weet men dat wel. En daardoor kan men tegenwoordig dus heel wat verder komen. Kunt U dus begrijpen waarom ik het zeg, ja?

x Dank U wel.

- Ik wil helemaal Flammarion niet afbreken hoor, maar U brengt zijn naam naar voren en dan..

x Die missing link z.g. is dat niet iets dat niet gevonden is, omdat het niet bestaat en omdat het eigenlijk toch een schepping is geweest van de mens?

- Ja, men zoekt naar die missing link eigenlijk op de verkeerde manier, men zoekt naar de pithecanthropus erectus hè, ja? Maar het eigenaardige is dit: de missing link was geen zoolganger nog, hij was een viervoetig voortgaand iets, hij liep nieteens recht op; hij was een dier dat doet denken aan de luiaard, als U hem kent, wat pootvorm betreft, dat is de missing link. En waar men nu zoekt natuurlijk naar een soort aap met menselijke schedeleigenschappen, loopt het verkeerd, want de stamboom - die wel dezelfde is natuurlijk - vertakt zich reeds vroeger, vertakt zich vóór de periode van de mensapen. En wanneer men een vergelijking gaat maken tussen de mensaap en de mens, zal men nooit een werkelijke missing link kunnen vinden, zelfs niet in de verschrikkelijke sneeuwman, al hoopt men dat ook nog zo erg.

x U zei dat de eerste mens ongeveer tachtigduizend jaar geleden geleefd heeft, maar men is er toch wel van overtuigd dat het eerder is geweest.

- Pardon, ik heb gezegd: dat bewijsbaar is. Bewijsbaar is heel iets anders dan te zeggen: feitelijk.

x Dat ben ik met U eens...

- En wanneer ik dus spreek vanuit de termen van het stoffelijk bewijsbare en niet het stoffelijk theoretische, en zeker niet uit onze eigen kennis, nietwaar, dan acht ik het dus redelijk dat ik ook de termijn aanneem die inderdaad op het ogenblik als bewijsbaar geldt; die kan misschien morgen al weer veel groter zijn. En wanneer we moeten gaan spreken over de werkelijke periode, dan komen we in de miljoenen jaren, dan komen we heel dicht tegen de twee miljoen aan denk ik.

x Dat is natuurlijk aardswetenschap, maar kunt U van Uw standpunt ons een beetje helpen?

- Ja, kijkt U eens, dan kom ik eigenlijk op een heel ander terrein, maar ik wil het U dan in het kort trachten duidelijk te maken. Als mensen beschouwen wij dus wezens die zelfbeschouwend, niet meer aan een groepsgeest en groepsinstinct gebonden, met eigen besluitmogelijkheid en ervaringsmogelijkheid leven en leven als mens in kleine gemeenschappen. Deze kleine gemeenschappen komen reeds voor voordat de Sauriërs de aarde betreden, dus aanmerkelijk voor zeshonderdduizend jaar geleden. En deze mensen hebben dan nog niet de vorm die U op het ogenblik kent, ze zijn nog dierachtig, zoals ik ze zoëven reeds beschreef. Uit deze dierachtigen wordt ontwikkeld een ras dat wij met goede wil "mensen" kunnen noemen, wanneer we letten op de geestelijke eigenschappen en niet op de lichamelijke vorm. Deze wezens hebben een hele beschaving, een hele cultuur, deze gaat onder. Uit deze ondergang blijven enkele restanten over, hieruit wordt opnieuw een soort mensheid geboren, die nu al heel wat dichter Uw eigen ideaal gaat benaderen, maar nog helemaal niet de mens is; het wordt nu inderdaad zo langzamerhand een recht op gaand wezen. En dan gaan we weer verder en vinden dat ze weer gemeenschappen vormen, dat ze speciaal bewoners zijn b.v. van grensgebieden, zij leven aan de grenzen van de gebergten en in de vlakten en in sommige gevallen ook in de grenzen van de grote wouden en de vlakten. Zij hebben de middelen om zich over het

water voort te bewegen, zij beheersen op een gegeven ogenblik zelfs de mechanische vliegkunst, en ze gaan ook weer onder. En zo gaat het ettelijke malen voor - dat de huidige mensheid, de huidige mens, tot stand komt. En in deze ontwikkeling is de mens op het ogenblik weer een aardig eind vooruit gekomen en we kunnen wel zeggen dat hij weer zo ongeveer het technisch peil heeft bereikt dat z'n voorvaders al ettelijke malen bereikt hebben. En als hij nu niet dezelfde dwaasheden uithaalt die z'n voorvaders uitgehaald hebben, dan zullen we misschien gespaard blijven op aarde voor een verandering van de positie van de aardas, plus een gedeeltelijke krachtontbinding waardoor zeer sterke uitbarstingen en vervormingen van de aardkorst ontstaan. En dan mogen we misschien rekenen dat de mensheid verder komt dan dat en ook lichamelijk een nieuwe vorm tegemoet gaat en geestelijk. En dan krijgen we inderdaad het rijk dat beloofd is. Daarom ben ik ervan overtuigd dat deze periode in deze ontwikkelingsfase, inderdaad voor de wereld zal komen. Nou dat was nu eventjes zo heel kort en ter zijde zo eigenlijk, hè? Dat is zoiets wat ze op het toneel fluisteren eventjes, dat hoort er niet bij maar je moet het toch weten.

- x Moeten we dan de pithecanthropus beschouwen als één van de voorlopers van het huidige menselijke ras of één van de vroegere menselijke rassen?
- Nou, indien U hem als voorloper wilt beschouwen, dan kunt U wel zeggen van het huidige ras, hoor, dan komt U er veel dichterbij dan wanneer U zegt: een vorig ras. Het is n.l. een uitgestorven vorm van aapachtigen. En deze aapachtigen hadden heel veel met de huidige mens gemeen. Zelfs de schedelbouw, de plaatsing b.v. van het gezichtsorgaan, daarentegen andere borstkas en een ietwat steviger ontwikkeld spierenstelsel. Ook de handen en voeten waren enigszins anders.
- x Maar de pithecanthropus had toch spraakvermogen en kende vuur, het gebruik van vuur.
- Inderdaad, maar weet U wel dat er apen zijn die dat ook hebben?
- x Neen, dat wist ik niet.
- Dat wist U niet. Nu, dan zal ik U eens wat vertellen. Op het ogenblik - en nu blijft ik heel dicht bij huis - zijn de chimpansé's zover gevorderd dat zij een spraakvermogen hebben, dat is zeer beperkt. Wij kennen bij hen ongeveer een 40 tot 45 uitdrukkingen of geluiden en geluidscombinaties. In deze scala echter, kan een totaliteit van mededelingen, aangevuld met gebaren, worden overgebracht, waardoor de ene aap de andere allerhand dingen kan meedelen. Dat is een gewone chimpansé zoals die vandaag aan de dag leeft. En waar het gaat over het vinden van voedsel, het aanwezig zijn van vijanden etc., verder in het liefdeleven van deze dieren, zien we deze gebaren wel zeer sterk tot uiting komen en mogen we spreken over een primitieve taal, dus een primitieve spraak. Verder zijn er inderdaad apen die - b.v. sommige mantelbavianen, die doen dat ook wel - die zich ook van werktuigen bedienen en niet bang zijn voor het vuur, in tegendeel met de meeste andere wouddieren. Ik wil niet zover gaan om te zeggen dat zij zich ontwikkeld hebben dat zij dit vuur dragen, meedragen, maar het is wel bekend dat ze opzettelijk soms brand veroorzaakt hebben door vuur in een bepaalde richting te leiden, dat ze vuur voeden onder sommige omstandigheden en schijnbaar eerbied daarvoor hebben. Ook is het wel zeker dat juist deze dieren ten opzichte van de zon een bepaalde uitdrukking kennen, dus ze hebben een bepaald woord daarvoor en dat zou ons misschien ertoe leiden om te denken dat ze met die zon ook toch wel enig contact voelen, ik wil niet zeggen een godsdienst, want dat kan natuurlijk niet en zeer zeker geen plechtigheden, want daarvoor hebben ze een veel te klein verstand. Maar er zijn toch momenten dat deze zon voor de mantelbavianen iets schijnt te betekenen en dat hij zich ook uitdrukkelijk ermee bezighoudt, zij het voor een betrekkelijk korte tijd. Verder zal het U ook bekend zijn dat er sommige apen zijn die, zoals ook andere dieren - dat zeg ik er uitdrukkelijk bij - de gewoonte hebben om op bepaalde tijden in gemeenschappen samen te komen en daar een soort orgiën te vieren. Een kwestie van dansen en schreeuwen en krijsen, waarbij dan de onderlinge verschillen schijnbaar geheel vergeten zijn. Ook dit zou moeten wijzen op een zekere sociale ontwikkeling. Dus kunnen we aannemen dat ook de aapachtigen, zij het niet in de zin waarin de mens het beschouwt misschien, een zekere beschaving hebben waardoor ze boven sommige andere dieren uitkomen. Overigens, dat bij elkaar komen dat is niet zoiets bijzonders, want dat doen zelfs Uw hazen en konijnen, die kennen ook hun dansplaatsen, en op bepaalde dagen - en dat is meestal kort voor of bij volle maan - dan zie je die bij elkaar komen en dan lijkt het net alsof ze allemaal nalopertje spelen. Maar het eigenaardige is, ze lopen dan niet door elkaar heen maar er zit een bepaalde bewegingsrichting in en dat is wel tegen de klok in. Het schijnt dat ze allemaal tegen de klok in elkaar nazitten. Als je het zo bekijkt dan zou je zeggen: het is spelen waarschijnlijk, het zal ook wel moeilijk zijn zoiets gade te slaan van dichtbij, het zijn schuwe dieren, maar het gebeurt zelfs hier nog in Nederland, overal waar hazen en konijnen zijn. Dus we behoeven helemaal niet te spreken over exotische dieren als olifanten e.d., we behoeven ook niet te spreken b.v. over de samenkomsten van de waterbok in Zuid Afrika, die ook door een eigenaardig - milling noemt men het wel - dus een eigenaardig ronddraven, rond een bepaalde kern waar enkele leiders

schijnbaar zich in bevinden, op zekere tijden zich toch ook weer onderscheiden, nietwaar, men spreekt er meestal niet over, men vindt dat maar gewoon, maar al die dingen die wijzen er toch wel op dat de dieren ook een bepaalde beschaving kunnen bezitten en dat praktisch elk dier zelfs een primitieve spraak heeft, die echter bij de aapachtigen in sommige gevallen betrekkelijk ver ontwikkeld is. Het gewone dier, niet huisdier, beschikt over ongeveer 6 tot 10 klankcombinaties en drukt daarmee alles uit. Daarbij komen dan natuurlijk de onbeheerste kreten die niet als mededeling bedoeld zijn, alleen geluid. En de hogere dieren, de hogere diersoorten, die kunnen komen in deze uitdrukking, zoals apen b.v. tot 50 - 60 woorden. Dat is inderdaad een apentaal, maar ja, omdat het geen woorden zijn, zoals U ze kent, het is een geluid, kunt U dat zich waarschijnlijk niet als een taal begrijpen. En wat dat betreft is het dan aardig verder als U de larynx nagaat van een chimpansé, dan zult U daarin ontdekken dat ook er aanwijzing is dat de ontwikkeling van spraakvermogen mogelijk is, het spraakvermogen dus ontwikkeld zou kunnen worden en gestimuleerd. Maar ja, dan kom ik zo ver van m' n onderwerp af. U moet me niet kwalijk nemen als ik nu eens even "ho" zeg hoor. Nou, hebben we nog meer op onze kerfstok?

- x U hadt het over die sneeuwman. Wat kunt U daarvan vertellen, daar in Tibet, is dat een beerachtig dier of is het een aapachtig dier?
 - Nou, ik zou het graag een beerachtig dier noemen, ofschoon het in z'n gestalte niet de logheid en de lompheid van een normale beer vertoont, maar veel slanker is. Zoudt U zich voor kunnen stellen b.v. het lichaam van een fret, maar dan met behoorlijk lange poten die uitkomen in berenklaauwen, zware vacht, en daar dan een korte beerachtige snuit bij, ja bijna dogachtig, een beer met een doggegezicht, stelt U zich dat nu maar eens voor als kop, dan komen we er heel dicht bij.
 - x Waar leven die van?
 - Zij leven allereerst van bepaalde planten, verder hebben ze de gewoonte om soms ook andere dieren aan te vallen, het zijn dus ook vleeseters, en in bepaalde gebieden zelfs ook menseneeters, hoor, die heb je er ook bij. En verder hebben ze de gewoonte om te leven op grote hoogte, maar voor fourage af te dalen, vandaar ook dat men die sporen heeft waargenomen. Ze zijn de jagers van de hoge bergweiden; ze zijn omnivoor, hoor. Nou, dat heeft U ook gehoord, hè?
- Er wordt nog een vraag gesteld over geestelijke ziekten enz. die echter voor volledige beantwoording teveel tijd in beslag zou nemen, zodat de intelligentie adviseert om te gaan pauzeren en wenst ons allemaal goeden avond.
- NA DE PAUZE VRAGENRUBRIEK.
- x Kunt U mij de strekking van de historie zeggen van Jeanne d'Arc. Is dat waar gebeurd of is het meer een mythe?
 - Jeanne d'Arc, een boerenmeisje, dat is inderdaad waar; een boerenmeisje dat stemmen hoort. Ook inderdaad waar. Een heel eigenaardig meisje, zeer zeker waar. Haar instincten zijn ook in haar jeugd nu niet bepaald vrouwelijk te noemen. Zij weet, gedreven door haar leiders, en ook door haar eigen verlangen naar superioriteit, door te dringen tot uiteindelijk de vorst en wordt tot één van de meest geziene legeraanvoerders, bij de Engelsen één van de meest gevreesden. Zij wordt als hekst beschuldigd en veroordeeld en zal op de brandstapen terechtgesteld worden. Volgens het verhaal gebeurt dit uiteindelijk. In de praktijk gebeurt het niet, maar wordt Jeanne d'Arc in alle stilte vrijgelaten, overgebracht naar de Engelse haven Plymouth en vandaar naar Amerika gebracht. Daar heeft U eigenlijk de werkelijkheid; men heeft dat opgesierd met alle mogelijke fraaie vertelsels en heeft er drama's van gemaakt. En dan krijgen wij natuurlijk de mythe van Jeanne d'Arc, die vooral letterkundig zeer waardevol is. De mythe van Jeanne d'Arc die tracht te bewijzen dan men, geleid door de hand Gods, altijd in staat is om de wereld te bevrijden, maar niet zonder daar persoonlijk het grootste offer voor te brengen, daar in vele gevallen aan toegevoegd dat persoonlijke vernederingen dan niet meer baten omdat, wie eenmaal een kracht in de wereld ontketent, de consequenties daarvan te allen tijde zal moeten ondergaan. Ik geloof dat ik daarmee ook de vraag wel beantwoord heb.
 - x De katholieke kerk heeft haar heilig verklaard, de katholieke kerk is over het algemeen toch vrij goed ingelicht, wat is de bedoeling dan geweest?
 - Ooh, de kath. kerk heeft zovelen heilig verklaard, maar die heiligverklaringen zijn pas in de laatste tijd werkelijk verantwoord, maar er bestaan zelfs heiligen die op de kalender zijn ingeschreven die nooit geleefd hebben. Dus de heiligverklaring van de kath. kerk die zou ik niet au sérieux willen nemen, tenzij zij zich gebaseerd heeft op volkslegenden, wat in bepaalde gevallen zeer zeker gebeurde. Denkt U b.v. aan Sint Christophorus, de Christusdrager, een legendarische figuur. Er zijn er meerderen; als we dat allemaal na willen gaan dan zou men ^{totde} ontstellende ontdekking komen dat zelfs sommige heidense goden verscholen gaan in een nieuw Christelijk gewaad en op de kalender der heiligen staan ingeschreven. Want denkt U nu weer aan de Christophorus die ik noemde: hij draagt het kind Jezus en het wordt zwaar, waarom? Omdat hij de wereld draagt. Heracles, Hercules die de wereld schraagt, nietwaar? We zien de halfgod terugkeren in een nieuw gewaad. En zo

zijn er vaak, vooral in de eerste tijden, heiligen per ongeluk heilig geworden. Het is b.v. bekend dat op een gegeven ogenblik een gladiator ter dood werd veroordeeld en dat hij weigerde om te vechten. Hij werd toen, om hem te beledigen, tezamen met de Christenen ter dood gebracht. En toen zei hij: nou, wanneer ik nu toch met jullie ter dood gebracht wordt, dan vind ik jullie betere kerels dan degenen die mij ter dood brengen en hij heeft dus deel genomen aan een laatste maal en hij heeft waarschijnlijk zelfs een liedje meegezongen. Toevallig was z'n naam bekend en U kunt hem vinden op de kalender der heiligen. Begrijpt U? Die dingen zijn allemaal gebeurd. En ook met Jeanne d'Arc vermoed ik dat men toch wel in de eerste plaats is afgegaan op de legende en dat men ^{met} deze heiligverklaring waarschijnlijk ook de bedoeling heeft gehad om het, in het katholicisme wankel wordende Frankrijk, een riem onder het hart te steken en een nationale heilige te geven. De politiek speelt vaak meer mee in dergelijke dingen dan men zich denken kan. Ik hoop dat het antwoord als voldoende wordt beschouwd.

x Dank U wel.

x Mag ik daar nog even op doorgaan? Er wordt toch algemeen aangenomen dat Jeanne d'Arc door de katholieke geestelijkheid is veroordeeld tot de brandstapel. En zoals de gewoonte was in die dagen, is ze door de wereldlijke geestelijkheid op de brandstapel gebracht, maar de geestelijke overheid die heeft haar veroordeeld. Waarom laat de kath. kerk zich dit oordeel aanleunen als het helemaal niet waar is?

- Omdat het oordeel inderdaad werd uitgesproken. Het was een order die werd gegeven door de Heilige Officie en het Heilige Officie heeft in deze gehandeld, maar de Hertog van Rouaan heeft zich tegen deze beslissing verzet en zo werd zij en effigie, dus in beeltenis verbrand en niet werkelijk. En ik denk niet dat deze heren erg trots erop zijn geweest in die dagen om deze mislukking - want dat was het uiteindelijk - te bekennen. Het resultaat zullen ze dan wel zeer dicht in hun eigen heiligdom besloten gehouden hebben. Er zijn meerdere gevallen bekend waarbij het oordeel geschreven staat en de werkelijke dood van de persoon in kwestie in heel andere landen en veel later ligt. Maar dat werd niet toegegeven, juist omdat deze katholieke terreurmacht - ik kan ze helaas niet anders noemen; de inquisitie was een terreurinstituut - natuurlijk geen falen mocht toegeven, want daarmee zou de invloed teloor gaan. Rest mij hoogstens te zeggen dat dit niet zozeer de schuld van de geestelijkheid was als van de lekenbroeders van het Heilig Officie, die vaak een zeer aardige bijverdienste hadden door ketters op te sporen. Voldoende voor U?

x Ja, dank U.

x (Andere vraagsteller) U sprak daar van de legende van Jeanne d'Arc, maar ik heb een boekje en daar staat een geschiedenis in - van ene Meulenhof - daar staat dat ze onderzocht hebben ook de archieven en de verantwoording van haar, dat zij toch verbrand is geworden, dat de geestelijke- aan de wereldlijke-overheid haar overgegeven heeft en de wereldlijke overheid die heeft haar verbrand. De Engelsen die waren natuurlijk erg op haar gebeten, omdat zij de Engelsen uit Frankrijk gedeeltelijk verdreven had.

- Ja, ja, ik ken het verhaal, waarde vriend, ik ken het verhaal, ik ken zelfs de éditie Meulenhof, maar het spijt mij te moeten zeggen dat deze onderzoekers over het algemeen geen toegang hebben gehad tot de geheime, wel tot de openbare archieven en dat het alleen uit staatkundig oogpunt reeds noodzakelijk was om deze dingen werkelijk te maken, want een nationale heldin die kun je niet zomaar verliezen, dat zou teveel moeilijkheden met zich meebrengen, netzomin als men bepaalde geschriften der Bourbons niet kan openbaren, omdat het staatkundig en politiek teveel verwickelingen zou geven. Dat wil nog niet zeggen dat het de waarheid is. Maar dat is met elke geschiedenis. De geschiedenis is datgene wat het heden zich omtrent het verleden waar wénst en niet wat waar is.

ABONNEMENT OP ONS WEKELIJKS VERSLAG. Door storting van f 5.- op giro 517676 ten name van J. Rientjes, Havenkade 60, te Scheveningen (telefoon 554162), verzekert U zich gedurende 10 weken van de ontvangst van ons orgaan dat 50 cent per nummer kost. VAN ALLE REEDS VERSCHENEN NUMMER HEBBEN WIJ NOG EXEMPLAREN IN VOORRAAD!

Goeden avond vrienden,

HET SCHONE WOORD, poëtische vorm met maximaal zeven woorden.

x ZONNESTRAAL - OVERPEINZING - GOEDE VRIJDAG - BLIJHEID - BEMINNEN - VERWACHTING - GODSGESCHENK.

- Wanneer wij in afwachting van de Goede Vrijdag het Godsgeschenk van de zonnestraal van kracht die ons in staat stelt tot beminnen, een ogenblik beleven, dan wordt het stil in ons en dan zoeken we naar de ware kracht. Is dat voor U acceptabel?

x Ja.

De dagen gaan naar de lente toe
En terwijl het lichaam loom en moe
Denkt aan komende zonnedagen,
Voelt de geest in zich
Een tijdskring knagen.
Goede Vrijdag komt nabij,
Paschen, dag der dagen.
En dan peinst men over lijden,
Over 't kruis,
Dan droomt men van het Vaderhuis
En zou haast willen vragen:
Ach Heer, geef ons naar onze kracht
Toch ook een kruis te dragen.
En dan zien we een ogenblik
Door de ruiten
Naar de zon, die lentebelovend buiten
Speelt een ogenblik,
En zien een enkele zonnestraal
Die, als een wonder-goudkanaal,
Vreugd en kracht ons geven wil,
En worden, overpeinzend steeds nog,
Langzaam, langzaam stil.
Vol afwachting in ons eigen ik,
Geborgen voor de eeuwigheid,
Zien wij in de zonnestraal
Een teken van de strijd,
De strijd die altijd voorwaarts strijdt,
Van 't leven
Vol met bittere kracht,
Maar ook van Gods, Gods goedheid steeds,
Van 's Heren grote macht.
Dan zien wij hoe het licht verdrijft
De nacht, de duisternis,
Hoe Goede Vrijdag, donkerheid,
Begin van Paschen is.
Dan vrezen wij het leven zeer,
Omdat 't nog Vrijdag worden moet,
Omdat zo dadelijk nog het kruis zal zijn
Een instrument waarvan het bloed
Neerdruipt op de barre aarde.
En wij voelen in ons
Dat al wat ons van waarde
Werd, verloren kan gaan,
Wij voelen bedreigd het wankel bestaan,
Wij weten niet hoe we
Geestelijk moeten grijpen
De noden die aan alle kant
Nijpend bestrijden.
Ik dank U voor Uw aandacht. Goeden avond."

Lijdend nog. En toch:
Dan komt een zonnestraal,
Een wondere kracht in goudkanaal
Die nederdaalt en stil omspeelt
De duisternis.
't Werd ons verheelt zo veel,
Thans heelt ons deze zonnekracht
Gods liefde, uitgedrukt in de pracht
Van het leven.
Dan voelen we de blijheid van Paschen
Dan worden wat lichter, ^{komen}
Wat blijer de dromen,
De angsten verdwijnen, de storm is voorbij
En vedelt, vedelt een melodij
In de verte. Onze oren horen
De koren
Der vogels zingen.
Dag der dagen, waarin de dingen
Herleven, waarin het leven
Een geven
Wordt aan al wat leeft:
Lentemelodie, vrolijkheid,
Einde van de strijd,
Bevrijding, rust en vrede nu.
De mensheid die nog lijdt
Begrijpt het en aanvaardt
En zegt: al blijft ons niets bespaard,
O, Vader, wij beminnen U,
Wij beminnen U om het leven
Dat Gij geeft,
Om het licht dat rond ons
En in ons leeft,
Om het lijden dat ons werd opgedragen,
Uw krachten die ons helpen om te slagen
In 't leven,
Vader, wat Gij ons te allen tijd
Steeds weer wilt geven:
Uw kracht, Uw licht.
Ach, toon het ons in verstaanbare taal
En zend ons als teken Uw zonnestraal,
Bereid ons voor op de offerdag,
De Goede Vrijdag, dag van lijden,
Maar geef ons toch wat van Uw licht
Opdat wij weten, hoe, waarom wij strijden.
En wanneer is voltrokken het laatste
De duisternis werd verdreven, ^{gericht,}
Dan Heer, dan zijn wij één met U
En één met 't enig ware leven.

